

Učiteljevanje kot magijski menedžment emocij, frustracij in strahov

Lucija Mulej

Mislím torej (ni)sem

Besedna zveza, ki je izoblikovala podobo novoveške znanosti, ki se loči od tradicije in srednjeveške sholastike. Mislili smo kar nekaj stoletij, dokler nismo domislili stranske posledice rasti logosa, razuma. Ugotovili smo, s Černobilom, in nadaljevali z boleznimi norih krav, da znanost ne sme biti zgolj etična v pravnem smislu. Sledijo ideje o etiki, tako v poslovnih sistemih kot nasploh družbenih. Sindikati se čudijo nad močjo istih inštitucij v Italiji. Kaj ima sploh pomen? Kdo tvori pomen?

Sapir Whorfova hipoteza, ki je postavljena v prejšnjem stoletju že l 1940 z znanim lingvistom Edvardom Sapirjem in njegovim učencem Benjaminom Whorfom, pravi, da jezik realnosti ne opisuje, pač pa da jo ustvarja. Če smo za to tezo izvedeli že leta 1940, in jo kot civilizacija sprejeli, pa spet zavrnili, in ponovno, v duhu postmoderne in »vse gre« ponovno sprejeli – kako to, da je ne pogledamo pobliže? Hipoteza navaja, da jezik določa človekovo percepcijo sveta in način mišljenja, ter, da ljudje, ki govorijo različne jezike, svet doživljajo različno, kar je klasični relativizem, a ima močan odmev. Kar ni strukturirano v jeziku, namreč ne obstaja. Res je Hegel že razjasnil, da je »pojém čas stvari«. Mobilni telefon, internet, ipod in iphone so predmeti, ki se rodijo pozno, a domala svet umetne systemske urejenosti spremenijo v svet globalizacije in mnoštva alternativ, ki se sem in tja izkažejo za tiranske. Kako naj sploh izberem...? Za dobro izbiro je potrebno znanje in vednost, ki jo daje kontinuirano izobraževanje in usposabljanje.

Vendar, kako izobraževati, da dosegamo temeljna načela pietete (spoštovanja bogov in umrlih), dignitete (dostojanstva), gravitete (privlačnosti) in fidesa (zvestobe in iskrenosti) Da bi poučevali s strastjo in vplivom, se moramo neprestano učiti s predanostjo in ponižnostjo.

Znanje, most k odličnosti

Vendar, kako odličnost doseči in trajnostno upravljati? Tradicionalni sistem poučevanja, oz zgodovina andragogike, nas uči o vzvišenosti znanja nad množicami. Še vedno mnogo pedagogov meni, da je poučevanje izjemna pozicija, od koder se znanje ne gradi vedno v duhu medsebojen rasti. Da bi posameznik dobro poučeval, mora nujno prepoznati lastne motive poučevanja. V kolikor so ti nad-moč, želja po manipulaciji z znanjem ali zgolj neka nujna obveza podajanja znanja, ki ni revidirano in aktualizirano, je takšen pristop mrtev, poučevani pa se počutijo ogoljufane. Klasične didaktične usmeritve so temeljile na enosmerni komunikaciji, monološkem principu, pasivnem sprejemanju in izčiščeni statiki prejemnikov in komunikatorja (govorca), kjer poslušalstvo ni prejelo odgovorov. Danes vemo in prenašamo v prakso dejstvo, da učenje poteka preko dveh nujnih momentov psihe, ki sta eros kot ljubezen in patos kot empatija in katarza skozi bolečino. Brez emocij ni dojetanja vsebin. Brez patosa ni želje po spoznanju. A brez loga ni ločevanja bistvenega od nebistvenega.

Mehansko učenje je pomembno, a ni globlje. Poglejmo si razlikovanje med mišljenjem, spoznanjem in dožemanjem (V Mulej, On-kraj raz-kritja, 2009): Učenje, intelektualna rast, pomnjenje in logično-posledično sklepanje kot polje kognicije / mišljenja uvrščamo v polje zahodnega racionalizma. Gre za mehanske procese, procese treninga in neprestanega prebiranja podatkov, kjer posameznik misli posreduje kot podatke ali kot reflektivno premišljene teze, kar je nadgradnja mehanske predelave podatkov. V tem polju ostaja posameznik ujet v miselni sistem, ki je po sebi zelo privlačen, a tudi nevaren. Tak posameznik ostaja zunaj principa holistične vednosti, ki ji prehodi diskontinuiteta oz divergentno mišljenje, ki ga pogosto pripisujemo desni polovici možgan. Takšen model mišljenja in sklepanja navadno zgreši bistvo; mehanskim mislecem namreč pogosto rečemo intelektualci.

Zbiranje podatkov = učenje.

Zbiranje podatkov + analiza = mehansko mišljenje

Mišljenje ni enako razumevanju. Mišljenje kot proces je brez konca, brez »pike na i«, epiloga. Po sebi je dvojno, dualno, a posameznik se negativnosti dvojnosti ne zave, saj je vpet v polje dvojnega, ki mu ne nudi točke, od koder bi lahko razpoznal, da skače iz enega polja v drugega, iz druge paradigme v deseto, brez razumevanja in sinteze. Gre za marketing prefinjene perverzije, ki ji rečemo znanje.

Zbiranje podatkov + analiza + sinteza = razumevanje

Razumevanje je točka, ko analitično mišljenje preraste v sintezo. V odgovor, uvid, miselno katarzo. Četudi je posameznik razgledan, še ni nujno širok in razumevajoč v presojanju sveta in soljudi. Razumevanje prida nekaj širine. A ključne kvalitete širine ne dosega.

Dojetje, globoki uvid pa vidimo kot tisto, kar posameznika loči od večine drugih. Potrebno je poudariti, da ne želimo govoriti o hierarhiji enega nad drugim, pač pa skušamo jasno prikazati polje Uma, ki se deli na mnogo subtilnejših zaznav. Dojetje nečesa je pogosto sinonimno razodetju. Razodetje s teistično konotacijo je navadno razlagano kot iluminacija, oz. presvetlitev uma in vsebin, ki so trenutno predmet razmišljanja. Dojetje na tem mestu predstavljamo kot:

Zbiranje podatkov + analiza + sinteza + kvantni skok zavesti (zapiranje gestalta) =
dožemanje/razodetje = diskontinuiteta, kontraindukcija, divergenca

Da pa bi lažje ponazorili razlikovanje razmišljanja od dožemanja, premislimo naslednjo misel:

»Vse se da v poeziji naučiti, samo dvojega ne.

Ako nima tvoje oko svojih žarkov,

ako nima tvoja kri svojega utripa

- nikdar ti ne bo pesem sijala, nikdar ne bo pela«.

Oton ŽUPANČIČ

Kreativnost kot nekaj, kar ni še nihče misli, tako kot mislim JAZ tukaj in zdaj

kajti... "Ustvarjalnost je sposobnost videti povezave tam, kjer ni še nobena vzpostavljena".
(Thomas Disch)

S kreativnostjo je brez dvoma v prvi vrsti povezan pogum. Pogum misliti tako, da se misli na nivoju novih oblik. Divergence, kontraindukcije. Pa ne zaradi mode same. Po naravni poti človek raste na mnogo načinov. Dober učitelj je človek rasti, sprejemanja, karizme in poguma. Slab učitelj je tehokrat; ker nima lastne notranje pesmi, jo skuša ubiti v vseh: z birokratskim manageriranjem sivih polj, ki ubijajo voljo in motivacijo. Dober učitelj sledi načelu Loguea:

Pridite na rob. Lahko pademo.

Pridite na rob. Previsoko je.

Pridite na rob.

In so prišli. In porinil jih je čez rob.

In so poleteli.

"Christopher Logue"

Če kreativnost razumemo kot zastor, ki nam je padel z oči (diskontinuiteta, kontraindukcija, divergenca), efekt kreativnosti pa na nivoju družbene razpoznavnosti kot miselno revolucijo, se lahko strinjamo s Kuhnem, ki pravi, da »znanstveniki potem pogosto govorijo o zastoru, ki nam je padel z oči, ali o nenadnem preblisku, ki je preplaval prej obskurno uganko in omogočil videti njene sestavne dele na nov način, ki prvič dopušča njeno rešitev. V drugih primerih pa relevantna pojasnitev vznikne v spanju« (Kuhn, 1998:114). Če je kreativnost nekakšen radikalni rez v miselnem aparatu človeka, kar nenazadnje izpričuje gestaltistična evidenca, je kreativnost(1) oz. iluminacija, ki je pogosta sopomenka kreativnosti, kot taka numinozne naravi. Torej je iluminacija/kreativnost ambivalenten pojem.

Za razumevanje pojma kreativnosti in »zastora, ki pade z oči«, je eden izmed ključnih pojmov preklop v gestaltu, oz. celostni premik. Izvorno je izveden izpeljujemo iz psihoterapije, imenovane gestalt terapija, katere ustanovitelj je bil Friedrich Perls. Gestalt teorija polja se začne s celoto, ki v praksi nujno predpostavlja konfluenco, oz. stekanje različnih vsebin v organizirano celoto. Pojemovno jedro GT svoje korenine požene v vodah fenomenologije Husserlovega tipa, kjer struktura nekega pojava ni centralnega pomena, pač pa ima takšen pomen celota pojavljajočega. Z vidika naše obravnave je osrednje vprašanje namenjeno preklopu v gestaltu, ki po mojem mnenju korelira z Luhmannovim (1995:21-55) razumevanjem sistema in njegovega idealnega delovanja: maksimalne odprtosti v pogojih zaprtosti in vice versa. Pojem zaključenega gestalta namreč sugerira potencial »kvantnega skoka v zavesti«, ko na novo vzpostavljene vsebine nikoli več niso enake preteklim povezavam (če se spomnimo Kuhnove sheme, gre za premik od sveta za nas do možnih svetov). Iz tega vidika je gestalt preklop ireverzibilen in enosmeren. Luhmannov pojem sistema, ki se zapira in odpira, je podoben gestalt preklopu na točki, ko je ta (npr. organizem,

zavest ali družba kot sistem (2) sistem zaprt. Za subjekt v gestalt teoriji, za katerega je bistveno ravnoesje psihe, je, prav tako kot za sistem, značilno optimalno ravnoesje v optimalni zaprtosti v pogojih odprtosti in obratno. Sistem kot zavest se definira glede na okolje, glede na lastno »avtopoesis«, ki po vsej verjetnosti ni »ex nihilo«, glede na variable, ki so nam še nepoznane (generičnost nezavednega). Cilj sistema zavesti je ravnoesje, seveda pa odpiranje in zapiranje okolju in lastni avtorefleksiji (ne »avtopoesisu) zahteva napor. Pretiran napor (pretirana avtorefleksija) lahko vodi do psihopatologij. Gre torej za preklapljanje oz. odpiranje/zapiranje meja med okoljem in sistemom (subjektom, zavestjo), kar je kontinuiran proces. Preklop v gestaltu torej predstavlja moment diskontinuitete, oz. presek z generičnostjo.

Epilog

Dober učitelj je čarovnik publike z visoko duhovno zavestjo o akciji in reakciji. Zaveda se, da so njegove omejitve tiste, ki jih publika zazna instinktivno - s tem zavedanjem se izpopolnjuje vse življenje. Težavnih učencev ne pozna, saj ve, da so odslikava njegove nepravilne avtoritete in pristopa. Ideal, porečete? Ne, dokler ga razumemo kot nekaj, izven našega dosega.

(1) Wallas navaja štiri faze ustvarjalnega procesa, ki jih večina raziskovalcev v svojih raziskavah potrjuje: pripravo (zbiranje informacij), inkubacijo (ko na pojav, ki nas zanima, začasno pozabimo), iluminacijo (ko v hipu pridemo do rešitve vprašanja, ki nas bega ter verifikacija (ko skupnost kompetentnih drugih preveri veljavnost našega odgovora). Iluminacija ustreza Kuhnovemu razumevanju gestalt preklopa. (glej Creative Knowledge Environments, 2004, Hemlin et al)

(2) Varela in Maturana sta svoje koncepte razvijala v polju kognitivne znanosti. Prenos na polje humanistike je bil seveda po eni strani proslavljen, po drugi pa kritiziran, vendar pa po mojem mnenju ne moremo dvomiti v potencial pojasnjevanja, ki nam je dan pri samem prenosu. Premik v gestaltu na nivoju družbe je npr. revolucija, na nivoju organizma bolezen, na nivoju zavesti norost. Seveda pa velja obratno: morala, zdravje, modrost.

O avtorici

Dr. Lucija Mulej je docentka na področju sociologije, je direktorica podjetja Molga, ki izvaja svetovalno dejavnost za podjetja. Prav tako je zaposlena na DOBA Fakulteti kot docentka v dodiplomskih in podiplomskih programih. V preteklosti je predavala na UNG in MFDPŠ ter na FDV. Ukvarja se z raziskovanjem kreativnosti in mejami spoznanja. Kot vodja mednarodne pisarne na ZRC SAZU je koordinirala EU-projekte, kjer je tudi aktivna v Sekciji za interdisciplinarno raziskovanje v humanistiki. Sodeluje z mednarodno uveljavljenimi institucijami doma in po svetu. Objavila je dve monografiji ter desetine člankov s področja humanistike in družbenih ved. E-naslov: lucija.mulej@doba.si